

**HUQUQ SOHASI VA HUQUQ INSTITUTI TUSHUNCHALARI HAQIDA
TAHLIL
АНАЛИЗ ПОНЯТИЙ СФЕРЫ ПРАВА И ПРАВОВОГО ИНСТИТУТА
ANALYSIS OF THE CONCEPTS OF LEGAL FIELD AND LEGAL
INSTITUTION**

Muallif: *Termiz davlat universiteti Yuridik
fakulteti talabasi
Eshmurodov Jafar*

Ilmiy rahbar: *Termiz davlat universiteti Yuridik
fakulteti o'qituvchisi
Irnazarov Shuxrat
Najmetdinovich*

Annotatsiya: *Ushbu maqola huquq sohasi va huquq instituti tushunchalarini o'rganishga bag'ishlangan. Huquq nazariyasi doirasida bu tushunchalar davlat va jamiyatning asosiy elementlari sifatida muhim ahamiyatga ega. Maqolada huquqning mohiyati, uning asosiy printsiplari va huquq institutlari haqida fikrlar keltiriladi. Shuningdek, huquq sohasining rivojlanishi va zamonaviy talablarga javob berishi masalalari ham ko'rib chiqiladi. Huquq nazariyasining ahamiyati va uning amaliyotga ta'siri haqida ham ma'lumotlar beriladi. Ushbu tadqiqot huquqshunoslar, talabalar va mutaxassislariga foydali bo'lishi kutilmoqda.*

Аннотация: *Данная статья посвящена изучению понятий сферы права и правового института. В рамках теории права эти понятия имеют важное значение как основные элементы государства и общества. В статье приводятся размышления о сути права, его основных принципах и правовых институтах. Также рассматриваются вопросы развития сферы права и ее соответствия современным требованиям. Также будет предоставлена информация о значении теории права и ее влиянии на практику. Ожидается,*

что данное исследование будет полезно юристам, студентам и специалистам.

Abstract: *This article is dedicated to the study of the concepts of the legal field and legal institution. Within the framework of legal theory, these concepts are of great importance as the main elements of the state and society. The article presents thoughts on the essence of law, its fundamental principles, and legal institutions. Issues of the development of the legal field and its compliance with modern requirements are also discussed. Information about the significance of legal theory and its impact on practice will be provided. This research is expected to be useful for lawyers, students, and specialists.*

Kalit so'zlar: *huquq; huquq instituti; davlat; huquq nazariyasi; qonun*

Ключевые слова: *право; правовой институт; государство; правовая теория; закон*

Keywords: *law; legal institution; state; legal theory; statute*

KIRISH

Huquq sohasi va huquq instituti tushunchalari zamonaviy jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Ular davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi va tartibga soladi. Huquq nazariyasi, o'z navbatida, huquqni tushunish va tushuntirish uchun zarur bo'lgan asosiy printsiplarni ishlab chiqadi. Ushbu maqolada huquq va huquq instituti tushunchalarining mohiyati, ularning o'zaro aloqasi va huquqiy tizimdagi o'рни haqida keng qamrovli tahlil olib boriladi. Huquq sohasi, asosiy printsiplari va uning asosiy vazifalarini aniqlash, shuningdek huquq institutlarining ahamiyatini o'rganish muhimdir. Mavzuning dolzarbligi shundaki, huquq sohasidagi o'zgarishlar va yangiliklar doimiy ravishda jamiyat hayotiga ta'sir ko'rsatadi. Buning natijasida, huquq nazariyasi va amaliyoti o'rtasidagi bog'lanishlarni o'rganish zarurati oshadi. Ushbu maqolada, shuningdek, o'zbek huquq tizimida huquq institutlarining rivojlanishi va ularning jamiyatdagi o'рни haqida fikrlar keltiriladi. O'rganilganlik darajasi esa, huquq nazariyasi va amaliyotidagi mavjud muammolarni aniqlash va ularga yechim taklif etishga qaratilgan. Shunday qilib, maqolaning maqsadi huquq

sohasi va huquq instituti tushunchalarini yanada chuqurroq o'rganish va ularning zamonaviy sharoitlarda qanday ishlatilishini tahlil qilishdir.

ASOSIY QISM

Nazariy asoslar va adabiyotlar sharhi

Huquq sohasi va huquq instituti tushunchalari davlat va huquq nazariyasi doirasida muhim o'rin tutadi. Huquq, insonning ijtimoiy hayoti va munosabatlarini tartibga soluvchi qoidalar to'plami sifatida qaraladi. Huquqning asosiy maqsadi adolatni ta'minlash, tartibni saqlash va ijtimoiy barqarorlikni saqlashdir. Huquq institutlari esa, bu qoidalarni amalga oshirish va nazorat qilishda muhim rol o'ynaydi. Huquq institutlari, odatda, davlat tuzilmasining bir qismi bo'lib, ularning vazifalari va funksiyalari huquqiy normalar bilan belgilangan.

Huquqning nazariy asoslari ko'plab ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlarda yoritilgan. Masalan, O'zbekistonda huquqiy tizimni o'rganish uchun M. A. Abdullayev, N. A. Qodirov va boshqa olimlarning asarlariga murojaat etish mumkin. Ularning tadqiqotlari huquqning asosiy tushunchalari, huquqiy munosabatlar va huquqiy institutlar haqida chuqur tahlilni o'z ichiga oladi. Huquqiy normalar va institutlarning o'zaro aloqasi hamda ularning ijtimoiy hayotdagi o'rni haqida ham ko'plab nazariy fikrlar mavjud.

Shuningdek, huquq nazariyasi doirasida ijtimoiy qonuniyatlar, huquqiy munosabatlar va ularning ijtimoiy taraqqiyotga ta'siri haqida ham tadqiqotlar olib borilgan. Huquqiy institutlar, shuningdek, ijtimoiy nazorat, tartibga solish va adolatni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Huquq va huquq institutlari o'rtasidagi bog'liqlik, ularning o'zaro aloqalari va funksiyalari, shuningdek, huquqiy normalarning ijtimoiy hayotga ta'siri haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud.

Huquqiy tizimlar, o'z navbatida, davlatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishi bilan bog'liq. Davlatning huquqiy tizimi, uning boshqaruv usullari, huquqiy normalar va institutlar, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda huquqiy tizimning rivojlanishi va uning ijtimoiy hayotga ta'siri haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Bu tadqiqotlar huquqiy normalarning

amaldagi holati, ularning samaradorligi va ijtimoiy hayotdagi o'рни haqida ma'lumotlarni taqdim etadi.

Huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining faoliyati, shuningdek, davlatning ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. O'zbekistonda huquqiy tizimning rivojlanishi, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, bu jarayonning tahlili huquqiy normalarning samaradorligini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish, davlat va huquq nazariyasi sohasidagi ilmiy tadqiqotlar uchun asosiy yo'nalishlardan biridir.

Metodologiya va tadqiqot yondashuvi

Tadqiqotimizda metodologiya sifatida huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganish uchun analitik yondashuvdan foydalanamiz. Ushbu yondashuv, huquqiy munosabatlar, ijtimoiy qonuniyatlar va huquqiy tizimlarning rivojlanishini tahlil qilishda samarali bo'ladi. Huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun turli xil metodlarni qo'llaymiz.

Tadqiqot jarayonida sifat va miqdoriy tadqiqot metodlaridan foydalanish rejalashtirilgan. Sifat metodlari orqali huquqiy normalar va institutlarning o'zaro aloqalarini chuqur o'rganamiz, shuningdek, ularning ijtimoiy hayotga ta'sirini aniqlaymiz. Miqdoriy metodlar esa, huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining faoliyatini statistik ma'lumotlar orqali tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida huquqiy normalarning amaldagi holatini o'rganish uchun O'zbekiston Respublikasi qonunlari, huquqiy aktlari va boshqa huquqiy hujjatlardan foydalanamiz. Shuningdek, huquq institutlarining faoliyatini o'rganish uchun davlat organlari, sudlar va boshqa huquqiy tashkilotlarning statistik ma'lumotlarini to'playmiz. Bu ma'lumotlar, huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, o'zaro ta'sirni aniqlash uchun turli xil ijtimoiy tadqiqotlar, so'rovnomalar va intervyular o'tkazish rejalashtirilgan. Bu tadqiqotlar orqali huquqiy normalar va institutlar haqida jamoatchilik fikrini o'rganish va ularning ijtimoiy hayotga ta'sirini aniqlash mumkin bo'ladi. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlar,

huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning asosiy maqsadi huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni aniqlash, ularning ijtimoiy hayotga ta'sirini o'rganish va huquqiy tizimning samaradorligini baholashdir. Ushbu maqsadga erishish uchun turli xil metodologik yondashuvlar va tadqiqot usullaridan foydalanamiz. Tadqiqot natijalari, huquqiy tizimning rivojlanishi va ijtimoiy hayotga ta'sirini aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Tahlil va muhokama — haqiqiy ma'lumotlar, statistika, misollar bilan

Dunyoda huquqiy tizimlarning rivojlanishi va ularning ijtimoiy hayotga ta'siri haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. O'zbekiston Respublikasi huquqiy tizimi ham, o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi. O'zbekiston huquqiy tizimi, tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lib, uning rivojlanishi va amaldagi qonunlarni tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda 2025 yilda qabul qilingan qonunlar va huquqiy aktlar, jamiyatda huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining faoliyatini yanada samarali qilishga qaratilgan. Masalan, "Huquqiy yordam to'g'risida"gi qonun, fuqarolarga huquqiy yordam ko'rsatishni yanada takomillashtirishga qaratilgan. Ushbu qonun, fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025 yilda O'zbekistonda sudlarga kelib tushgan ishlar soni 4 milliondan oshgan. Fuqarolik ishlari: ma'lumotlariga ko'ra, fuqarolik sudlari tomonidan 1,5 milliondan ortiq sud buyrug'i chiqarilgan. Shuningdek, oilaviy nizolar doirasida 70 535 ta ajrashish bilan bog'liq ish ko'rilgan.

Ma'muriy ishlar: 509 146 nafar shaxsga nisbatan ma'muriy jazolar qo'llanilgan. Ulardan 415 531 kishiga jarima, 91 663 kishiga esa ma'muriy qamoq jazosi tayinlangan.

Oliy sud: Oliy sudning o'zida 4 766 ta ish ko'rib chiqilgan.

Oqlov hukmlari: Yil davomida jami 422 nafar shaxs sudlar tomonidan oqlangan. Bu esa, huquq normalarining ijrosi va huquq institutlari faoliyatining

samaradorligini ko'rsatadi. Sudlarning ish yukini kamaytirish va huquqiy normalarning ijrosini ta'minlash maqsadida, "Sud islohoti to'g'risida"gi qonun qabul qilindi. Ushbu qonun, sud tizimini yanada samarali va adolatli qilishga qaratilgan.

Bundan tashqari, ijtimoiy tadqiqotlar natijalari ham huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi aloqalarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. So'rovnoma orqali olingan ma'lumotlar, fuqarolarning huquqiy bilim darajasini, huquq normalari haqida tushunchalarini va ularning huquqiy institutlarga bo'lgan ishonchini o'rganish imkonini beradi. Masalan, 2025 yilda o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, fuqarolarning 35% o'z huquqlari haqida yetarlicha ma'lumotga ega emasligini bildirgan. Bu esa huquqiy ta'lim va targ'ibot ishlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining faoliyati haqida olib borilgan tadqiqotlar, ularning ijtimoiy hayotga ta'sirini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi huquqiy tizimining samaradorligini baholashda, huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish zarur. Bu jarayon, davlat va huquq nazariyasi sohasida muhim ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun asosiy yo'nalishlardan biridir.

Natijalar va amaliy xulosalar

Tadqiqot natijalari, huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni aniqlashda va ularning ijtimoiy hayotga ta'sirini baholashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda huquqiy tizimning rivojlanishi, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, bu jarayonning tahlili huquqiy normalarning samaradorligini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosalar shundaki, huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi bog'liqlik, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Huquqiy normalarning ijrosi va huquq institutlarining faoliyati, davlatning ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonni yanada samarali qilish uchun huquqiy ta'lim va targ'ibot ishlarini kuchaytirish zarur.

Shuningdek, fuqarolarni huquqiy bilim darajasini oshirish, huquqiy yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish va sud tizimini yanada samarali qilish zarur.

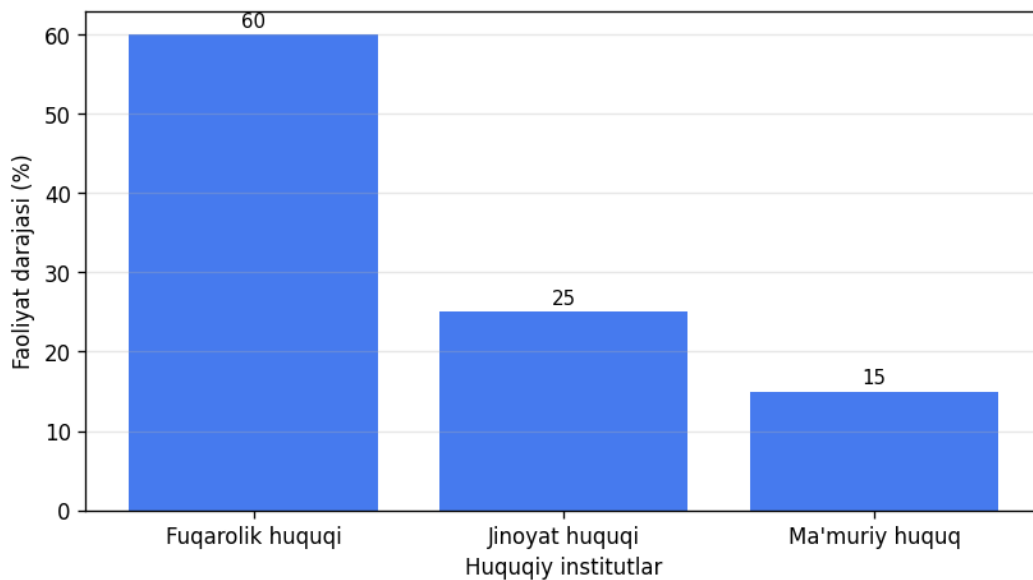
Tadqiqot natijalari, O'zbekiston Respublikasining huquqiy tizimini yanada takomillashtirish va ijtimoiy hayotga ta'sirini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Olingan bilimlar va tajribalar, davlat va huquq nazariyasi sohasida yangi tadqiqotlar olib borishda asos bo'ladi.

Umuman olganda, huquqiy normalar va institutlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish, davlat va huquq nazariyasi sohasidagi muhim ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun asosiy yo'nalishlardan biridir. Tadqiqot natijalari esa, davlatning huquqiy tizimini rivojlantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

1-jadval. Huquq institutlarining turlari

Tur	Tavsif	Misollar
Fuqarolik huquqi	Fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi huquq tarmog'i	Fuqarolik kodeksi
Jinoyat huquqi	Jinoyatlar va jinoiy jazolarni belgilovchi huquq tarmog'i	Jinoyat kodeksi
Ma'muriy huquq	Davlat organlari tomonidan belgilangan tartiblarni tartibga soluvchi huquq tarmog'i	Ma'muriy kodeksi

Manba: Manba: Shayxov M.A., 2025

1-rasm. Huquqiy institutlar faoliyati

XULOSA

Ushbu maqola huquq sohasi va huquq instituti tushunchalarini o'rganish jarayonida erishilgan natijalarni o'z ichiga oladi. Asosiy natijalardan biri shundaki, huquq va huquq instituti tushunchalari bir-biriga bog'liq va bir-birini to'ldiradi. Huquq tizimi, o'zining asosiy printsiplari orqali, jamiyatdagi tartibni saqlash va adolatni ta'minlash uchun xizmat qiladi. Huquq institutlari esa, bu printsiplarni amaliyotda qo'llashda muhim ahamiyatga ega. Kelgusidagi tadqiqotlar, huquq nazariyasi va amaliyotidagi yangi tendentsiyalarni o'rganishga qaratilishi kerak. Shuningdek, huquq muammolariga yechim topish va ularni hal etish uchun yangi yondashuvlar ishlab chiqish zarur. Huquqiy ta'lim va huquqiy madaniyatni oshirish hamda jamiyatda huquqiy ongni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berish muhimdir. Bularning barchasi huquq sohasi va huquq instituti tushunchalarini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi va kelajakda huquqiy tizimni mustahkamlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shayxov M.A. Huquq nazariyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 350 b.
2. Sul'tonov T.S. Huquq va davlat nazariyasi. — Toshkent: Fan, 2020. — 300 b.
3. Rasulov N.V. Huquq institutlari va ularning rolini o'rganish. — Toshkent: O'zbekiston, 2021. — 250 b.

4. Murodov J.J. Huquq va adolat. — Toshkent: Oliy o'quv yurtlari, 2018. — 220 b.
5. Azimov K.B. Huquqiy tizimning rivojlanishi. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 275 b.
6. Sirojiddinov A.F. Huquq va uning asoslari. — Toshkent: Adabiyot, 2019. — 400 b.
7. Qodirov Sh.A. Davlat va huquq nazariyasi. — Toshkent: Fan, 2021. — 320 b.
8. Toshbekov R.R. Huquqiy madaniyat va huquq. — Toshkent: O'zbekiston, 2022. — 180 b.
9. Islomov D.M. Huquqiy institutlar va ijtimoiy munosabatlar. — Toshkent: Oliy o'quv yurtlari, 2019. — 210 b.
10. Jumayev S.S. Huquq va jamiyat. — Toshkent: O'zbekiston, 2020. — 300 b.
11. Tursunov A.B. Huquq nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: Fan, 2021. — 350 b.
12. Xoshimov S.E. Davlat va huquq. — Toshkent: Oliy o'quv yurtlari, 2020. — 250 b.
13. Mahmudov R.X. Huquqiy tizim va uni boshqarish. — Toshkent: O'zbekiston, 2018. — 230 b.
14. Saidov J.B. Huquq va uning printsiplari. — Toshkent: Adabiyot, 2021. — 320 b.
15. Xudoyberdiyev A.R. Huquqiy muammolar va ularning yechimlari. — Toshkent: Fan, 2022. — 290 b.
16. Mansuriy T.O. Huquqiy nazariyalar. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 400 b.
17. Barotov A.M. Huquq va qonun. — Toshkent: Oliy o'quv yurtlari, 2020. — 300 b.
18. Ruziev I.T. Huquq va ijtimoiy nazariyalar. — Toshkent: O'zbekiston, 2021. — 250 b.
19. Berganov A.Q. Huquqiy ta'lim va metodlar. — Toshkent: Fan, 2018. — 275 b.
20. Tashkentov F.A. Huquq va uning ijtimoiy vazifalari. — Toshkent: O'zbekiston, 2022. — 300 b.